

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxíu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

Frutos del caciquismo rural o un maestro atropellado

Aquest va ser un dels titulars de la primera plana del diari manresà "La Montaña" del dia 7 de maig de 1893. És sabut que les notícies dels pobles petits només mereixen l'atenció de la premsa comarcal quan n'ha passat alguna de grossa, algun incident o fet escandalós que interessi i entretingui els lectors del diari. Què es va esdevenir doncs, perquè el tranquil poblet de Fals fos notícia aquell dia? L'article, que començava en portada i ocupava dues columnes senceres de la segona plana, narrava el següent:

«Por informes que hemos adquirido y por lo que "La Voz Manresana" y "El Vigía", periódicos locales, dicen en sus números de la próxima pasada semana, parece que el cacique de Fonollosa, ó sea el "venerable" de Fals como candorosamente apellidó á raiz de las elecciones un periódico posibilista al

querer darle lustre, ha perpetrado un hecho de tanta gravedad que aún asegurándolo personas de nuestra entera confianza nos resistiamos a creerlo.(...) En el barrio de Fals existe un modesto e inofensivo Maestro de instrucción pública que no tiene otros defectos que cuidarse de su sagrado ministerio, divulgando entre los rústicos de aquellas solitarias calles la luz de la ciencia y no doblegarse á estrañas, ridículas y poco decorosas exigencias del caciquismo allí imperante. (...) Ese señor feudal de Fals, tierra famosa por las "tupinadas" debidas a su desparpajo, por no decir barra, no estaba bien saciado en sus deseos no viendo con calma el que el Maestro impávido, recto y tenaz, como lo está quien tiene razón y consciencia de su ser, aguantaba, aunque con desprecio, las insolencias y provocaciones suyas.(...) Llegó el 26 de Abril pasado y con un cinismo que admira se presentaron a las puertas de la casa en donde se halla instalada la escuela, el Alcalde, el Secretario, Juez Municipal, fuerzas de la Benemérita y somaten con otras varias personas en número de veinte y

á la orden del referido cacique, después de haber allanado la morada del propietario de la casa descerrajando la puerta de entrada, el Alcalde ordenó que se cargaran en un carro los enseres y menaje de la escuela y que fuesen trasladados al Molino de Buxeda.(...) Se nos acaba de manifestar que el propietario de la casa ha entablado querrela por allanamiento de morada, habiendo tomado parte en causa varios vecinos, disgustados del atropello contra el Maestro, á quien estiman y respetan la inmensa mayoría de habitantes de aquellos lugares...»

En altres paràgrafs, l'article acusava sense embuts als poders fàctics de Fals de propiciar un ambient de "tupinada" o frau electoral, i de marginalitzar al pobre mestre pel fet que no va fer campanya a favor del candidat a Corts, el senyor Junoy. Val a dir que "La Montaña" era un diari partidista, era l'òrgan oficial de la "Unión Republicana", i en les seves planes s'atacava sense miraments als rivals polítics; els monàrquics i altres partits de la dreta. Feia poc que s'havien celebrat eleccions, i el Sr. Junoy havia aconseguit l'acta de diputat per la circumscripció del Bages, amb el suport dels empresaris i grans propietaris rurals. Però què va passar en realitat amb el mestre? Qui eren els altres protagonistes d'aquesta història?

Les nostres investigacions ens han dut clàrícia sobre l'afer. Hem pogut esbrinar a través de les actes del Ple i de la Junta d'Instrucció que el conflicte entre el mestre i les autoritats locals s'arrossegava des d'uns quants mesos abans dels fets relatats en el diari. L'escola del Molí de Boixeda havia sofert danys durant algun dels episodis de la darrera guerra dels Carlins i havia tancat les portes. Cap al 1885 va arribar al poble un mestre nou, nomenat pel Ministerio de Instrucció Pública; Guillermo Díaz de la Monja, natural de Fuentecésped, província de Burgos. El mestre va instal·lar-se en una cambra d'una casa del Pla de Fals, on feia classes a la mainada del poble. L'assignació de l'Ajuntament era de 156 pessetes trimestrals, que incloïen el salari i una subvenció per la residència. Com que el mobiliari de l'aula era gairebé inexistent, el mestre va encarregar el 1887 un armari per guardar el material escolar a Ramon Grau, secretari municipal i ebenista. El 1888, el mateix Grau va fer pel mestre una taula escriptori "estilo renacimiento". L'armari va costar 45 pessetes i la taula 40. Aquell any l'ajuntament va pagar també 10 pessetes per guix i tinta, 12 pessetes per un mapa de la província, 3 pessetes per un termòmetre, 10 pessetes pels premis dels nens més aplicats, i 12 pessetes per la neteja. La senyora encarregada de la neteja es deia Luisa Rábanos. El maig de 1891, un grup de veïns de Fals va dirigir una carta de queixa a l'Alcalde, que era Isidre Jubert Torrents, un propietari de Fonollosa, demanant el trasllat de l'escola a l'antiga ubicació al Molí de Boixeda, amb l'argument que l'escola estava situada en una punta del terme i quedava massa lluny de les cases dels altres verals. Però el mestre no estava disposat a marxar i també va recollir signatures del veïnat defensant la seva posició. No costa massa imaginar les parts en conflicte; per una banda els "ravalencs", prou satisfets amb l'ensenyament que rebien els seus fills, per l'altra, el rector i els cacics del poble, que es malfiaven de les idees republicanes del mestre.

En el Ple del juny de 1891, l'alcalde va manifestar que :

«...el Maestro Don Guillermo Diaz ha opuesto una tenaz é infundada resistencia al cumplimiento de la órdenes amanadas por esta Alcaldia, desobedeciendo por completo á la autoridad hasta llegar en osadía al extremo de burlarse de las disposiciones por mi dictadas, cerrando las puertas de la escuela a mis agentes, habiéndome visto obligado á poner los hechos en conocimiento de la Exma. Junta Provincial de Instrucción...»

El juliol de 1892, el rector de Fals, que era mossèn Josep Vall de Vilaramó, va dir en una reunió a l'ajuntament que no entenia perquè encara no s'havia fet el trasllat, ja que l'escola *«...continuaba allá en un límite del pueblo, en un local sin condición alguna, ni de capacidad ni higiénica, con una amalgama en el mismo de niños y niñas, la mayoría de Rajadell, mientras los hijos del pueblo no pueden instruirse por razón de la distancia...»*

Cal Janet

També va malparlar del mestre i va lamentar que no es posés fi a la seva rebel·lia. Sembla probable que el "venerable" mencionat a l'article de "La Montaña" fos mossèn Josep.

En el Ple de febrer de 1893, es va tractar el tema un cop més, i després d'escoltar els informes de la Junta d'Instrucció i de la Junta de Sanitat, es va acordar per unanimitat el trasllat del col·legi al pis que s'havia llogat a l'amo del Molí de Boixeda, que es trobava en un lloc central del terme. Finalment, el 26 d'abril es va executar l'acord, tal com van relatar els tres diaris de Manresa que hem esmentat. Aquell mateix dia, es va fer pujar el notari Bonaventura Roqueta de Manresa, perquè prengué inventari del material de l'escola. L'amo del Grauet li va pagar 50 pessetes, que després li va restituir l'ajuntament. A finals de juny, el secretari municipal Ramon Grau, i els propietaris Salvador Massana i Joan Subirana, van baixar a Barcelona per tractar l'assumpte. El mestre conflictiu va ser cessat i es va designar per començar el curs a un mestre provisional que es deia Josep Fusté Cardús. El 20 de desembre de 1893 va ser nomenat el mestre Tomàs Puig Soler, i el febrer de 1894 va prendre possessió de la plaça en propietat al Molí de Boixeda.

Els testimonis orals que hem recollit encaixen amb els fets que hem documentat, i a més, ens aclareixen quina era la casa on hi havia l'escola. Lluís Ballonga recorda haver sentit

explicar al seu avi, nascut el 1875, que de petit havia anat a escola a cal Janet, on hi havia un mestre que ensenyava molt bé, malgrat que castigava amb rigor, i que el mestre va ser expulsat del poble per la infàmia de conviure amb una dona sense estar casats (la dona de la neteja?), però que en realitat el motiu era que el mestre era massa competent i això no agradava als propietaris. La Maria Giralt de cal Janet també recorda històries explicades a casa referents al "mestre Guillermo". Sembla ser que en l'episodi dels mobles, aquests, abans de ser carregats en un carro van ser llençats per la

finestra del primer pis de la casa. Aquesta situació de conflicte d'interessos entre dues classes socials contraposades al voltant de l'activitat d'un simple mestre d'escola no va ser un cas aïllat a Fals, sinó que va passar el mateix en altres pobles, ja que la dreta conservadora no veia amb bons ulls que els fills dels treballadors rebessin segons quines influències perniciosos d'un mestre massa progressista, i movien els fils per aconseguir una escola a la seva mida. Per ells, el mestre ideal havia de mantenir la disciplina, ensenyar quatre lletres, i sobretot, no omplir el cap dels nois de cabòries.